

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapseen liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä

Johdanto

HE-luonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi laki lapseen liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä. Samalla laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä kumottaisiin. Ehdotettu laki rakentuisi kumottavan lain perusratkaisuille, mutta esityksessä otettaisiin huomioon tarpeet ajantasaistaa ja täsmentää sääntelyä eri tavoin sekä saattaa se vastaamaan lapsiystävällisessä oikeudenkäytössä tapahtunutta kansainvälistä kehitystä. Tavoitteena on lapsen edun turvaaminen esimerkiksi moniammatillista yhteistyötä vahvistamalla.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivista yksiköistä, jotka avustavaisivat esitutkintaviranomaisia, syyttäjää ja tuomioistuimia lapseen liittyvien rikosten selvittämisessä sekä tuomioistuimia erityisen vaativien huoltoriitojen selvittämisessä. Käytännössä näitä tehtäviä hoitaisivat lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköt, jotka nykyisin toimivat kumottavan lain mukaisina tutkimusyksikköinä.

Ehdotetun lain soveltamisala olisi laajempi kuin kumottavan lain: ehdotettua lakia esimerkiksi sovellettaisiin myös muihin rikoksiin kuin seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksiin ja yksiköiden tehtävät laajenisivat tietyiltä osin koskemaan myös lapsia, joita epäillään rikoksesta tai joita on tarpeen kuulla rikoksen todistajana.

Nykyiseen tapaan yksiköt avustaisivat poliisia lapsen kuulemisessa tai sen suunnittelemisessa. Uutena asiana yksiköiden tehtäväksi säädettäisiin tehdä yhteenveto lasta koskevista tiedoista, jotka ovat olennaisia arvioitaessa, mihin toimiin esitutkinnassa ryhdytään ja kuinka kiireellisesti toimet toteutetaan. Laissa säädettäisiin myös moniammatillisesta asiantuntijaryhmästä, joka voisi käsitellä yksikön laatimaa yhteenvetoa esimerkiksi sen ratkaisemiseksi, millä eri viranomaisten toimenpiteillä voidaan parhaiten edistää lapsen edun toteutumista. Yksiköiden tehtävät laajenisivat myös esimerkiksi ensivaiheen psykososiaalisen tuen antamiseen lapselle ja hänen huoltajilleen sekä koulutuksen ja neuvonnan tarjoamiseen muille lasten kanssa työskenteleville tahoille.

Lisäksi yksikön tehtävänä olisi tuomioistuimen pyynnöstä selvittää erityisen vaativissa huoltoriidoissa, miten lapsi kokee seikat, joilla on merkitystä arvioitaessa lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyviä järjestelyjä. Ehdotetun tehtävän myötä yksiköiden toiminta laajenisi siis myös tapauksiin, joihin ei välttämättä liity minkäänlaista rikosepäilyä.

Ehdotetun lain mukaisesta toiminnasta aiheutuneet kustannukset korvattaisiin valtion varoista. Korvauksen maksamiseen liittyvät tehtävät siirrettäisiin kuitenkin Lupa- ja valvontavirastolta Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle, minkä lisäksi Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi säädettäisiin ohjata ehdotetun lain mukaista toimintaa valtakunnallisesti.

HE-luonnos tulee liittymään valtion vuoden 2027 talousarvioesitykseen.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2027 alusta.

Tausta

Lapseen kohdistuneen seksuaali- tai pahoinpitelyrikoksen selvittämiseen liittyvät terveydenhuollon palvelut ovat osa rikosten esitutkintaa, jonka tavoitteena on selvittää lapsen kuulemisen ja muutoin saatavissa olevan lääketieteellisen ja muun näytön avulla sitä, onko epäilty rikos tapahtunut. Rikosepäilyn selvittämistä tukee mahdollisimman luotettava lapsen kertomus, jonka saaminen edellyttää lapsen iän ja kehitystason, psyykkisen kehityksen ja lapsen edun huomioivaa erityisosaamista. Vaikka poliiseille järjestetään lapsirikostutkiminnan erityiskoulutusta, myös lasten- tai nuorisopsykiatrin ja psykologin asiantuntemus voi olla lapsen kuulemisessa tarpeen. Erityisosaamisen tarve korostuu muun muassa silloin, kun lapsi on alle kouluikäinen tai hänen kehityksessään on viiveitä.

Suomen ensimmäinen lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksikkö, jäljempänä OiPsy-yksikkö, aloitti toimintansa Tampereen yliopistollisessa sairaalassa vuonna 2001. Valtio avusti toiminnan käynnistymistä erillisrahoituksella. Tuohon aikaan lapsiin liittyviä rikosepäilyitä koskevia tutkimuksia tehtiin lisäksi muissa sairaaloissa sekä kasvatus- ja perheneuvoloissa. Tutkimukset käynnistettiin poliisin tekemän pyynnön tai terveydenhuollosta tulleen lähetteen perusteella, minkä lisäksi väkivaltaepäilyihin liittyviä selvittelyitä tehtiin myös sosiaalitoimen pyynnöstä. OiPsy-yksiköiden toiminnan käynnistyttyä nousi esiin tarve yhdenmukaistaa ja selkiyttää valtakunnallisesti terveydenhuollon tehtäviä lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyiden esitutkinnassa, mikä johti lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008), jäljempänä seri-laki, säätämiseen.

Seri-lain painopiste on lapsen tutkimisessa ja siinä, miten tutkimuksista aiheutuneet kustannukset korvataan valtion varoista. Viimeisen kymmenen vuoden aikana lapsiin kohdistuvien rikosten selvittämisessä on kuitenkin tapahtunut paljon kansainvälistä kehitystä (ns. Barnahus-malli ja -laatustandardit), minkä lisäksi seri-lain mukaista toimintaa on viime vuosina kehitetty kansallisesti Barnahus- ja muissa hankkeissa. Erityisen keskeiseksi näkökulmaksi on noussut se, että eri viranomaisten välinen moniammatillinen yhteistyö ja siihen liittyvä tiedonvaihto ovat olennaista lapsen edun turvaamiseksi rikosprosessissa.

Hallituksen esityksellä toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja monialainen tuki eri viranomaisten yhteistyönä.

Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on ajantasaistaa lainsäädäntö, joka koskee sosiaali- ja terveydenhuollon antamaa apua lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä, ja saattaa se vastaamaan nykyistä paremmin eurooppalaisia Barnahus-laatustandardeja. Tavoitteena on myös vakiinnuttaa kansallisessa Barnahus-hankkeessa tehty työ, ennen kaikkea moniammatillinen yhteistyö, pysyväksi osaksi OiPsy-yksiköiden toimintaa. Esityksellä toteutettaisiin näin hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja monialainen tuki eri viranomaisten yhteistyönä.

Edellä sanotun kautta esityksen laajempänä tavoitteena on turvata lapsen edun toteutumista rikosprosessissa esimerkiksi lisäämällä maantieteellistä yhdenvertaisuutta lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä sekä vahvistamalla lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten osaamista tunnistaa lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja puuttua siihen.

Lisäksi tavoitteena on, että lapsen oma kokemus hänen huoltoonsa, asumiseensa ja tapaamisoikeuteensa liittyvistä seikoista pystyttäisiin nykyistä paremmin selvittämään erityisen vaativien huoltoriitojen yhteydessä.

Vastausohjeet vastaanottajille

Kuka tahansa voi antaa lausunnon.

Lausunto pyydetään ensisijaisesti antamaan vastaamalla lausuntopyyntöön lausuntopalvelun kautta. Ohjeet palveluun rekisteröitymiseksi ja palvelun käyttämiseksi löytyvät lausuntopalvelun sivulta Ohjeet > Käyttöohjeet (käyttäjätuki: lausuntopalvelu.om(at)gov.fi). Ministeriöiden tulee lisäksi tallentaa lausuntopalvelussa antamansa lausunto VAHVA-asianhallintajärjestelmään asialle VN/35688/2024.

Jos lausuntoa ei ole mahdollista antaa lausuntopalvelussa, lausunto voidaan vaihtoehtoisesti toimittaa ministeriön kirjaamoon sähköpostilla osoitteeseen kirjaamo.stm@gov.fi tai postitse osoitteeseen PL 33, 00023 Valtioneuvosto. Kirjaamoon toimitetussa lausunnossa pyydetään mainitsemaan asianumero VN/35688/2024. Lisäksi kirjaamoon toimitettu lausunto pyydetään lähettämään esimerkiksi sähköpostin liitetiedostona Word- tai PDF-muodossa, jotta lausuntoasiakirja ei sisällä tarpeettomia henkilötietoja, kuten yksityishenkilön sähköpostiosoitetta.

Kaikki annetut lausunnot ovat lähtökohtaisesti julkisia viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaisesti. Lausunnot julkaistaan hankkeen julkisilla hankesivuilla (valtioneuvosto.fi/hankkeet, tunnus VN/35688/2024). Yksityishenkilön lausunto julkaistaan kuitenkin hankesivuilla tietosuojasystä ainoastaan, jos henkilö tätä kirjallisesti pyytää esimerkiksi lausuntonsa yhteydessä tai sen saateviestissä.

Lisäksi kaikki lausuntopalvelussa annetut lausunnot, mukaan lukien yksityishenkilöiden lausunnot, ovat automaattisesti kaikkien nähtävissä lausuntopalvelussa. Ministeriö ei julkaise kirjaamoon toimitettuja lausuntoja lausuntopalvelussa.

Lausunnossa ei tule ilmoittaa tarpeettomia henkilötietoja. Vaikka yksityishenkilön kirjaamoon

toimittamaa lausuntoa ei julkaistaisi verkossa, lausunto on ministeriöltä kaikkien saatavissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

Aikataulu

Lausunnot pyydetään toimittamaan viimeistään maanantaina 15.12.2025.

Valmistelijat

Sosiaalineuvos Marjo Malja, puhelin +358 295 163 581 ja sähköposti [marjo.malja\(at\)gov.fi](mailto:marjo.malja(at)gov.fi)
Hallitusneuvos Laura Terho, puhelin +358 295 163 550 ja sähköposti [laura.terho\(at\)gov.fi](mailto:laura.terho(at)gov.fi)

Liitteet:

[Luonnos - Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä.pdf](#)

[Utkast - Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om social- och hälsovårdsenheter som bistår vid utredning av misstänkta brott som gäller barn.pdf](#)

Jakelu:

Ahvenanmaan maakunnan hallitus
Ensi- ja turvakotien liitto r.y.
Etelä-Karjalan hyvinvointialue
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
Etelä-Savon hyvinvointialue
Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Itä-Suomen aluehallintovirasto
Itä-Uudenmaan hyvinvointialue
Kainuun hyvinvointialue
Kanta-Hämeen hyvinvointialue
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
Keski-Suomen hyvinvointialue
Keski-Uudenmaan hyvinvointialue
Kymenlaakson hyvinvointialue
Lapin aluehallintovirasto
Lapin hyvinvointialue
Lapsiasiavaltuutettu
Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikkö (OYS)
Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen tutkimusyksikkö (KYS)
Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen tutkimusyksikkö (TYKS)
Lasten ja nuorten oikeuspsykologian yksikkö (HUS)
Lasten oikeuspsykiatrian yksikkö (TAYS)
Lastensuojelun Keskusliitto ry

Lounais-Suomen aluehallintovirasto
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
Oikeusministeriö
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Opetushallitus
Pelastakaa Lapset ry
Pirkanmaan hyvinvointialue
Pohjanmaan hyvinvointialue
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
Pohjois-Savon hyvinvointialue
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
Poliisihallitus
Päijät-Hämeen hyvinvointialue
Rajavartiolaitos
Rikosuhripäivystys
Satakunnan hyvinvointialue
Sisäministeriö
Suojellaan Lapsia ry
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry
Suomen Lääkäriliitto - Finlands Läkarförbund ry
Suomen Psykiatriyhdistys - Psykiaterföreningen i Finland ry
Suomen Psykologiliitto ry
Talentia ry
Tehy ry
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
Tuomioistuinvirasto
Ulkoministeriö
Valtakunnansyyttäjän toimisto
Valtiovarainministeriö
Valvira
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
Varsinais-Suomen hyvinvointialue
Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Lausunnonantajan lausunto

Lain nimike

1 § Soveltamisala

2 § Yksikön tehtävät

3 § Moniammatillinen asiantuntijaryhmä

4 § Oikeus saada ja antaa tietoja

5 § Yksikön henkilöstöä sekä toimitiloja ja toimintavälineitä koskevat vaatimukset

6 § Työnohjaus

7 § Järjestämisvastuu

8 § Sopimus ja kustannusten korvaaminen

9 § Korvauksen maksaminen

10 § Ohjaus, koulutus ja yhteistyö

11 § Voimaantulo

Esityksen vaikutusarviot

Mahdolliset muut kommentit esitysluonnoksesta

Puumalainen Taneli
Sosiaali- ja terveysministeriö

Terho Laura
Sosiaali- ja terveysministeriö